

Борис Поломошнов

ПО ЦЕЙ БІК ТОТОЙБІЧЧЯ

ЗАПРОШЕННЯ ДО МАЙБУТНЬОЇ
ФІЛОСОФІЇ СПІЛЬНОСТІ

Книга «По цей бік Потойбіччя: запрошення до майбутньої філософії спільності» Бориса Поломошнова — це книга-виклик. Виклик не тільки й не стільки змісту одного з найбільш грандіозних творів Фрідріха Ніцше («По той бік добра і зла. Прелюдія до філософії майбутнього»), скільки виклик самому Потойбіччю. А воно, Потойбіччя, за визначенням автора, є цариною дурості, підлості, заздрості. Тобто всього того, що знаходиться «по той бік» розумності й людяності. Всього того, що народжується в головах людей як принизлива, потворна мутація пронизливих думок і прекрасних почуттів.

Книга призначена для широкого кола читачів, які прагнуть розібратися у таємницях буття, для мислячих й допитливих шукачів правди та справедливості, для кожного, хто прагне розібратися в природі Добра і Зла.

Содержание

ВІД АВТОРА	0006
#2	0007
ЗВЕРНЕННЯ ДО ЧИТАЧА	0008
ПЕРЕДМОВА	0010
I. ПРО АЛЬТЕРНАТИВУ АЛЬТЕРНАТИВІ	0012
#1	0012
1. МІЖ СЕНСОМ І НОНСЕНСОМ	0013
2. ОБИРАЮЧИ ГІДНЕ	0024
3. ШЛЯХ ДО СПІЛЬНОЇ МЕТИ	0046
II. ПРО ЄДНІСТЬ СВІТУ	0052
1. ЄДИНИЙ В РІЗНОМУ	0052
2. СВІТЛО — З ТЕМРЯВИ	0060
3. «ЧАС НЕ ЧЕКАЄ»	0065
III. ПРО ЄДНІСТЬ СВІТУ	0076
1. ВІД УСВІДОМЛЕННЯ ЄДНОСТІ СВІТУ ДО УСВІДОМЛЕННЯ ЄДНОСТІ СВИТОГЛЯДІВ	0076
2. ДВАДЦЯТЬ ЧОТИРИ ДОКАЗИ ІСНУВАННЯ БОГА ТА ШІСТЬ ДОКАЗІВ НЕІСНУВАННЯ ЙОГО	0087
3. ЩЕ РАЗ ПРО БЕЗСМЕРТЯ ДУШІ	0103
4. ДУХ І ФОРМИ ЙОГО ІСНУВАННЯ	0118
IV. ПРО ПЕРЕДБАЧЕННЯ Й ПРО ПЕРЕДБАЧУВАЛЬНИКІВ	0144
1. КЛАСИФІКАЦІЯ ПЕРЕДБАЧЕНЬ	0144
2. ОРАКУЛИ: РОЗВІДНИКИ МАЙБУТНЬОГО ЧИ ОКУПАНТИ СВДОМОСТІ?	0174
3. ОРАКУЛИ: МІФІЧНІ Й РЕАЛЬНІ	0183
V. ПРО ДЕГРАДАЦІЮ Й ПРО РОЗВИТОК	0193
1. РОЗВИВАЄМОСЬ ЧИ ДЕГРАДУЄМО?	0193
2. ВИЗНАЧАЛЬНА ОЗНАКА РОЗВИТКУ	0214
3. ВИГНАНІ З РАЮ	0221
4. БУМЕРАНГ ЄЗУЇТА	0235
IV. ПРО НАШУ ЄДИНУ ПРОБЛЕМУ	0242
1. ПАРАДОКСИ ЛЮДИНИ	0242

2. ЯК НАМ СЕБЕ НАЗИВАТИ?	0261
3. УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ, «ЗАПОЗИЧЕНА»... ЯПОНЦЯМИ	0269
4. ЗАПРОШЕННЯ ПРИЙДЕШНІМ	0273
ЗАМІСТЬ ПІСЛЯМОВИ	0277
Література:	0278

**Борис Поломошнов
ПО ЦЕЙ БІК ПОТОЙБІЧЧЯ:
ЗАПРОШЕННЯ ДО МАЙБУТНЬОЇ
ФІЛОСОФІЇ СПІЛЬНОСТІ**

ВІД АВТОРА

Автор висловлює щиру вдячність своєму колишньому студентові Мельнику Павлу Юрійовичу за практичну допомогу в підготовці до видання цієї книги.

*«Людство, вочевидь, має обрати одне з двох:
або вчинити самогубство,
або навчитися жити, як одна сім'я».*
Арнольд Джозеф Тойнбі. «Рятуючи майбутнє».

*«Лише неістинне, поверхове розділяє між собою
людей».*
Володимир Андрійович Роменець. «Життя та
смерть в науковому й релігійному тлумачен-
ні».

ЗВЕРНЕННЯ ДО ЧИТАЧА

Шановний Читачу!

Книжка, яку Ви зараз тримаєте в руках, з'явилася на світ у відгук на численні запити моїх студентів: «Допоможіть розібратися в тому, що з нами відбувається. Й — чому? Чому — саме це? Чому — відбувається? Чому — з нами?».

Питання, зрозуміло, вічні.

Тобто, такі, на які ніхто й ніколи не дасть остаточної й вичерпної, абсолютної й універсальної відповіді.

Але це аж ніяк не означає, що нам варто жити за принципом: «Не тратьте, куме, сили, спускайтеся на дно».

Якщо керуватися саме цим принципом, то «спускання на дно» нас обов'язково спіткає. Неминуче. Й — невдовзі.

Якщо ж це нас не влаштовує, то доведеться шукати.

Відповідей.

Як казали в Давньому Римі, «Ніс et nunc», тобто, тут і зараз.

Реальних.

Конкретних.

Таких, які допоможуть жити.

«Ніс et nunc», тобто, тут і зараз.

Так, щоб не було соромно.

Ані — зараз, ані — потім.

За те, що ми тут були.

За те, що ми тут є.

За те, що ми тут будемо.

Отже, шукатимемо й — знаходитимемо.

Зі щирою повагою — автор.

ПЕРЕДМОВА

Для **кожного** з нас як повноважного представника того чи іншого **народу** Батьківщина — це **земля**, на якій народилися й прожили своє життя його батьки, батьки його батьків, батьки батьків його батьків...

В той же час для кожного з нас як повноправного представника **людства** Батьківщиною є єдина, рідна для всього нашого **роду**, що зветься Людина Розумна, планета на ім'я **Земля**.

Наявність спільної для **нас усіх як людства** планети — **Земля** — не ліквідує, не знищує, не заперечує наявності особливої для **нас як певного народу** Батьківщини.

Наша особлива ненька-годувальниця земля нашого народу — це безмежно неповторний вияв і прояв нашої загальної домівки — Землі, яку ми не маємо ніякого права перетворювати на суцільну загальну домовину.

Батьківщина народу не є частиною Батьківщини людства, оскільки, як цілком справедливо відзначив Георг Вільгельм Фрідріх Гегель, «частини бувають лише у трупа» [18; с. 302]. Співвідношення між Батьківщиною певного народу й Батьківщиною людства не є співвідношенням між «частиною» й «цілим»: воно є співвідношенням між **особливим** і **загальним**, в якому особливе — це непересічний, неповторний вияв і прояв загального.

Всіх нас — людей, що жили, живуть, і — сподіваємось — ще довго житимуть на планеті Земля й на досяжних людському розуму її околицях, об'єднує значно більше, ніж це може нам здаватись на поверховий погляд, і суттєво більше, ніж те, що нас роз'єд-

нує, незважаючи на усі наші расові, антропометричні, національні, ментальні, гендерні, анатомо-морфологічні, вікові, соціально-психологічні, світоглядні та інші відмінності.

Відкриття безумовно наявного спільного в безкінечно різних світоглядах, й, відповідно, в безмежно різноманітних філософських конструкціях як формах самоусвідомлення світоглядів — це сьогодні вже не тільки й не стільки приваблива мрія, скільки нагальна вимога сучасної дійсності.

Відкриття ж є нічим іншим, як відкриванням наших очей на природу речей.

Розплющити очі на природу спільного в різних світоглядах — єдино можливий шлях до того, щоб Майбутнє відкрилося перед нами — людством — як прекрасна й досяжна далечінь.

I. ПРО АЛЬТЕРНАТИВУ АЛЬТЕРНАТИВИ

«Beāti possidentes,» — як казали в давнину римські мудреці — «Щасливі ті, хто володіють».

Додамо: мистецтвом обирати.

З багатьох варіантів один.

Якщо й не ідеальний, якого в дійсності не існує й не може існувати, то, принаймні, оптимальний.

1. МІЖ СЕНСОМ І НОНСЕНСОМ

Немає сенсу робити вибір між сенсом і нонсенсом.

Вибір для людини, для людських спільнот, для людського суспільства, в решті решт — для людства — не самоціль, а засіб досягнення бажаного.

Обирати варто лише між різним гідним вибору.

Не гідне вибору не варто того, щоб розглядати його як варіант для вибору.

Удаваний вибір, запропонований Арнольдом Джозефом Тойнбі (див. епіграф), насправді є відчайдушним закликком звернути, нарешті, увагу на цілком реальну небезпеку самознищення людства через його вперте небажання «навчитися жити, як одна сім'я».

Навчитися цьому — завдання надзвичайно складне, однак **для будь-якого завдання бути складним не означає бути не вирішуваним.**

Якщо ж оминати складність не є можливим, її необхідно долати.

Оскільки на сьогодні в людства немає більш грандіозного, більш важливого, більш суттєвого, більш основного завдання, аніж «навчитися жити, як одна сім'я», остільки й доведеться починати, як сказав Декарт, «з самої основи» [30; с. 335].

Ідейною основою ж усіх тих безкінечних розбіжностей, які не дають людям змоги досягти взаєморозуміння, є суттєві відмінності у їхніх світоглядах.

Відмінності, доведені ідеологічними інституціями до антагонізму.

Не існує жодної людини без притаманного їй сві-

тогляду. Цей факт настільки ж беззаперечний, наскільки й не небезпечний: ані для самої людини, ані для людських спільнот, ані для людського суспільства.

Небезпечність того чи іншого світогляду починається не з факту його наявності в людині, а з акту його ствердження як єдино істинного через тотальне нав'язування його саме в такій якості.

Безвідносно до змісту того чи іншого світогляду, форма його пропонування в якості єдино істинного, в решті решт, призводить до його спотворення й понівечення, яким би розумним, гуманним і прекрасним він би ні був первісно.

Саме з акту «пропозиції, від якої не можна відмовитись», починається розподіл людей на «своїх» і «чужих», «чистих» і «нечистих», «правовірних» і «невірних» за «світоглядним принципом»: на тих, хто приймає цю «пропозицію», й на тих, хто відмовляється це робити.

Такий розподіл анітрохи не менш небезпечний, ніж за ознаками расових, національних, кастових, класових, цивілізаційних чи культурних відмінностей.

Під час «холодної війни» на державному рівні відбувся «енциклопедичний» обмін «контрольними пострілами в голови» з боку обох ворогуючих ідейних таборів: відверто офіційної ідеології СРСР і — завуальовано імперативної — США.

Велика Радянська Енциклопедія в статті «Ідеалізм» вміщує таку сентенцію: «Оскільки ідеалістичне або матеріалістичне рішення основного питання філософії виключають одне одного, остільки істинним може бути лише одне з них. Таким є мате-

ріалістичне рішення, оскільки саме воно підтверджується історією науки, а також розвитком людської практики» [14; с. 36].

Тобто, в підтексті цього тексту міститься майже пряма вказівка на те, що протилежне «матеріалістичному рішенню» — ідеалістичне — є таким, що **не** «підтверджується історією науки, а також розвитком практики», тобто, однозначно є **хибним** і, відповідно, **шкідливим** для людства.

З цього приводу видатний вітчизняний філософ Павло Васильович Копнін висловився влучно й дотепно: «Створивши картину суцільної реакційності світогляду Нільса Бора, Альберта Ейнштейна і Вернера Карла Гейзенберга (усі троє — лауреати Нобелівської премії — Б. П.), ми потім самі не можемо вирішити, яким чином з **такими** поглядами вони змогли зробити все те, що вони зробили для науки й навіщо тоді взагалі потрібний науковий світогляд, якщо й з реакційним не так вже погано виходить» [47; с. 461].

У свою чергу в своїх нападках на наперед визначено недолугих своїх ідейних ворогів заокеанський опонент авторів статті «Ідеалізм» в боргу не залишився, давши в Американській Енциклопедії статтю-відповідь під назвою «Materialism», в якій, зокрема, говориться: «Матеріалісти» — це люди, які лише невиразно запевняють, що все є сукупність, або взаємодія фізичних об'єктів без будь-якої визначеної концепції відмінності між фізичним і не-фізичним» [95; с. 424–425].

Тут вже прямо й відверто вказується на **апріорну розумову недієздатність** прихильників матеріалізму. В такому разі стають зовсім незбагненними та-

кі факти, як, наприклад, розробка теоретичних засад створення лазера лауреатами Нобелівської премії матеріалістами Олександром Прохоровим і Миколою Басовим.

Тобто, **кожна** з ворогуючих сторін зайняла **абсолютно принципову позицію**, звинувативши **іншу** в, принаймні, недолугості, якщо не в інтелектуальній неповноцінності. Без звертання щонайменшої уваги на такі докучливі речі, як факти, керуючись, знову ж таки **принципом: якщо факти суперечать позиції, тим гірше для фактів**.

Як казав Блез Паскаль, «Les extremities se touchent...» («Крайності збігаються...»). В тому числі — крайності світоглядні.

З цього приводу Карл Маркс зауважив: «Грубий матеріалізм рівнозначний грубому ідеалізму й навіть фетишизму» [57; с. 198].

Грубість — в обох її іпостасях: і як примітивізація, й — через неї — спотворення змісту справи; і — як брутальність форми висловлювань — застосовувалась в даному випадку з обох боків лінії «ідеологічного фронту» по відношенню до людей з **іншим** світоглядом.

Однак **бути іншим не означає бути гіршим**.

Не є Дев'ята симфонія Людвіга ван Бетховена ані кращою, ані гіршою за Сорокову симфонію Вольфганга Амадея Моцарта: вона є **іншою**.

Не є троянда ані гіршою, ані кращою за волошку: вона є **іншою**.

На клумбі народів з їхніми культурами, мовами, світоглядами немає ані «ріп'яхів», ані «будяків», гідних лише того, щоб бути викинутими на смітник Історії: квітка кожної культури, кожної мови, ко-

жного світогляду є своєрідною, неповторною, унікальною.

Не є дванадцять карикатур на пророка Мухаммеда, що були оприлюднені в датській пресі, а згодом передруковані у періодичних виданнях деяких інших європейських країн, проявами свободи: ані слова, ані віросповідання, ані преси, а є за своєю сутністю нічим іншим, як знуцанням з **іншої** культури, образою й приниженням **іншого** тільки за те, що він **інший**.

Немає справжньої величі в приниженні іншого: чи то людини, чи то нації, чи то роду, чи то племені, чи то культури, чи то мови, чи то світогляду.

Немає ані справжньої мудрості, ані справжньої мужності в проявах зверхності по відношенню до іншого й презирстві іншого тільки за те, що він не поділяє твої власні погляди й переконання.

Те сучасне грандіозне «зіткнення цивілізацій», про яке в своєму однойменному творі Самюель Хантінгтон пише з неудавано екзальтовано-есхатологічним настроєм, є фактично обумовленим тим методом мислення й тим способом діяння, що спираються на три «логічних принципи»: «хто не з нами, той проти нас»; «хто проти нас, той — наш ворог»; «якщо ворог не здається, його знищують».

Саме такою є **логіка ненависті** до **іншого** тільки за те, що інший не поділяє твоїх поглядів і не сповідує твоїх «глибоких переконань».

Але, якщо вже існує **логіка презирства іншого**, **логіка ненависті** до **іншого** як **логіка негативної небайдужості** до нього, то цілком природно припу-

стити, що мають існувати ще, принаймні, дві логіки: *логіка байдужості* й *логіка позитивної небайдужості*.

Першу з них втілює *принцип толерантності* (від лат. *tolerans (tolerantis)* — терплячий). Цим терміном сьогодні прийнято визначати гаданий універсальний засіб від дедалі більш поширюваного соціального захворювання: агресивного ставлення людини до людини в безперервній виснажливій боротьбі за «місце під сонцем».

«*Homo homini lupus est*», — казав Томас Гоббс, посилаючись при цьому на Плавта. Але, насправді, Тіт Макцій Плавт *такого* ніколи не казав. За його словами, людина людині вовк, якщо вона її не знає: незнайомиць ніколи не переконає нормальну людину дати йому гроші в борг. Тобто, як бачимо, відірвавши шматок від справжнього висловлювання, стає цілком можливим викривити його зміст до невпізнанності й спотворити його сутність.

Змінюються часи, змінюються норови. Глобальна «*Bellum omnium contra omnes*» — «Війна всіх проти всіх» (Томас Гоббс, «Левіафан»), про яку й гадки не мала людина за часів Плавта, війна, яка тільки вгадувалася Гоббсом, сьогодні набуває всіх ознак тотальності: від зіткнення інтересів за зручне місце паркування автомобіля й до нещадної битви «до останнього подиху конкурента» в боротьбі за покупця (клієнта, замовника, платоспроможного споживача), битви, в якій всі засоби гідні бути застосованими.

В будь-якій «війні всіх проти всіх» переможеною завжди стає людяність.

Панацеєю ж (від грец. Πανάκεια, «все лікую-

чою») — богинею цілителькою від глобально-тотально-епідемічного захворювання суспільства войовничістю: «всіх проти всіх»; «кожного проти всіх»; «всіх проти кожного» й «кожного проти кожного» — сьогодні стало «хорошим тоном» вважати те, що називається вишуканим словом **толерантність**.

Безумовно, вишуканість є достоїнством, що підкреслює оригінальність, неординарність, елітарність, неодмінно притаманні тому, що є вишуканим. Але вишуканість форми не є достатньою запорукою наявності гідного змісту: **лицарські обладунки не гарантують шляхетності того, хто їх на себе одягає**.

Для кожної людини, яка не хоче ані бути ретроградом, ані набути репутацію реакціонера, **толерантність** як суспільне явище, беззаперечно, має всі ознаки зовнішньої привабливості: очевидну незадогматизованість; незашореність, яка просто не може не впасти в око; ретельно підкреслену розкутість.

Всі ці ознаки надихають шанувальників, гарячих прихильників й активних пропагандистів **толерантності** якнайширше, якнайенергійніше й якнайспритніше запроваджувати її в усі сфери суспільного життя: від сімейно-шлюбної — через легалізацію одностаттєвих шлюбів, й — до введення курсу «Толерантність» в навчальні програми загальноосвітніх шкіл.

Але, як відомо, не все те — поживний горіх, що має запах гіркого мигдалю: це може бути також і ціаністий калій, який аж ніяк не стає кориснішим для людини, якщо його вкласти в золотий коштовний медальйон роботи, припустимо, Фаберже.

Термін **толерантність** як означення певного **суспільного явища** був вперше застосований на початку ХІХ-го ст. у Франції для найменування легалізованих державою домів розпусти — «*maison de tolérance*» (дім терпимості, інші назви: бордель; бардак; блудиліще) — місць для організованого власниками таких домів заняття проституцією. Ця легалізація означала, що держава готова **терпіти** проституцію, поставивши її під свій контроль (податковий, інші фіскальні, а також — медичний) та під жандармсько-поліцейський нагляд.

Якщо **терпеливість** насправді є виразом і проявом як стійкості в подоланні небезпек, труднощів, негараздів, незручностей, неприємностей, так і вибачливості по відношенню до малих, старих (згадаємо народну приказку: «старий — що малий»), і милостивості до хворих, травмованих, слабких і немічних, стаючи в такий спосіб необхідним атрибутом професійної придатності для справжнього вченого, хлібороба, шахтаря, металурга, лікаря, вчителя, космонавта, військовослужбовця, криміналіста, митця, спортсмена, тренера (продовження цього переліку — на Ваш власний розсуд), водночас вона ж є й визначальним критерієм наявності чи відсутності безвідносних до певної професії якостей: мужності й великодушності, то **толерантність як терпимість** є суттєвовідмінним від **терпеливості**.

Ідея терпимості (толерантність) сьогодні активно насаджується і пропагується в якості як терплячості одних до **будь-яких витівок** інших.

З боку тих, хто **вимагає** терплячого ставлення до себе, толерантність означає латентне (від лат. *latentis* — прихований) прагнення набути певних

преференцій (від лат. *praefero* — волю, бажаю кращого), пільг і привілей (лат. *privilegium*, від *privus* — особливий і *lex* — закон) в боротьбі за «місце під сонцем»: у знак визнання їхньої непересічної особливості. При цьому вимагачам толерантності для себе **глибоко байдуже** те враження, яке вони справляють на тих, від кого вимагається терпимість: «Навіть якщо те, що ми робимо, активно насаджуємо й пропагуємо вам огидно, ви все одно **зобов'язані** ставитись до нас **толерантно**», — саме таким за своєю суттю є їхній категоричний імператив.

Що ж до тих, від кого **вимагається** терпляче ставлення до тих, хто його для себе вимагає, то по відношенню до них **толерантність (терпимість) є насильство**, тільки, на відміну від насильства над іншим, здійснюватись воно має над самим собою через примус самого себе терпіти те, що викликає стійку, тривку, перманентну, безперервну, постійну відразу. При цьому єдиним засобом захисту власної психіки від необоротних негативних наслідків такого насильства над собою може бути лише **щит байдужості**.

Недарма Мартін Бубер визначив **толерантність як холодну «ввічливість без розуміння»** [15; с. 7].

Отже, за своєю суттю логіка толерантності — як з боку тих, **хто вимагає** її для себе, так і з боку тих, **від кого вона вимагається**, є **логікою байдужості**. Побудована вона на доволі простому силогізмі (грец. *συλλογισμός*, від *συλλογιζομαι* — міркую, роблю висновок: дедуктивний умовивід, у якому з двох суджень, що називаються засновками, одержують зумовлене ними третє судження — висновок): ті, хто

не з нами, не обов'язково є тими, хто проти нас; ті, хто не проти нас, можуть бути просто байдужими до нас; отже, для того, щоб ті, хто не з нами, були б не проти нас, а просто байдужими до нас, ми маємо бути просто байдужими до них.

Для суспільства ця логіка аж ніяк не є ані безневинною, ані не-небезпечною: встановлення її гегемонії означає вимогу **толерантного ставлення** до будь-кого **особливого, байдуже** до того, в чому саме полягає його особливість: чи то — в його нудизмі; чи то — в ексбіціонізмі; чи то — в гомосексуалізмі; чи то — в педофілії, чи то — в геронтофілії, чи то — в некрофілії, чи то — в зоофілії; чи то — в мазохизмі; чи то — в садизмі; чи то — в расизмі; чи то — в фашизмі; чи то — в нацизмі, тощо.

Ідея толерантності, яка — за задумом тих, хто активно впроваджує її в суспільну практику — має стати **панацеєю від утиску меншин** (за расовими, національними, релігійними, культурними ознаками, за їхньою ідейною чи іншою орієнтацією, за станом їхнього здоров'я, тощо), набуваючи в суспільній свідомості **статусу абсолютизованого принципу**, фактично перетворюється в засіб захисту катів від їхніх жертв: якщо толерантність, тобто, терпимість, стає **абсолютним, універсальним принципом**, то вона має поширюватись, в тому числі, й на осіб фашистської, нацистської, садо-мазохистської, ку-клукс-кланівської, педо-зоо-некрофільської орієнтації — за умови, що вони знаходяться в меншості в суспільстві.

Цінність (не цінність, безцінність) **будь-якої думки** (як інструменту проникнення в суть речей), **будь-якої ідеї** (як поєднання об'єктивного знання з

суб'єктивною метою), **будь-якого принципу** (як такої ідеї, що наскрізь пронизує всю концепцію чи доктрину) виявляється через доведення її (його) до логічного завершення.

Логічним завершенням ідеї толерантності як всезагального принципу побудови суспільних відносин є **абсурд**: толерантність має розповсюджуватись на все існуюче як меншість в суспільстві, **байдуже** до того, чи є це існуюче прийнятним, чи — неприйнятним, нешкідливим чи шкідливим для існування та розвитку Людини Розумної Добродіяльної.

Насправді ж ідея толерантності (терпимості), як і будь-яка інша ідея, має межі своєї дійсної застосовуваності, за якими вона неминуче вироджується в абсурд, суть якого полягає у вимозі терпіти від будь-якої меншості будь-що, включно з деструктивним, небезпечним і шкідливим для і психічного, і фізичного здоров'я кожної людини.

Межею застосування принципу толерантності має стати давно і повсюдно відомий принцип «батька» медицини Гіппократа: «Не зашкодь», — ані психічному, ані фізичному здоров'ю, ані розуму кожної людини.

Саме цей принцип Гіппократа, ніким і нічим досі не тільки не спростований, але й навіть не поставлений під сумнів, має бути покладений в основу світогляду спільності й, відповідно, філософії спільності як його теоретичної основи.

2. ОБИРАЮЧИ ГІДНЕ

Les extremités se touchent...» — «Крайності збігаються...», як казав Блез Паскаль — людина, гідна того, щоб її називати мудрою.

Логіка позитивної небайдужості до іншого виражає собою дуже просте за формою й дуже складне за змістом судження: той, хто не з нами (той, хто виконує свою партитуру за своїми, іншими по відношенню до наших, нотами), не обов'язково є тим, хто проти нас, або ж тим, хто є байдужим по відношенню до нас, бо він може бути **за** нас — **за** те, щоб ми разом подолали ті проблеми, які є **спільними** для нас, слухаючи й чуючи одне одного, як **різні** музиканти **одного** оркестру, де скрипка виконує свою партію за своїми нотами, барабан — свою, за — своїми, а музика в них має бути **спільна**.

Диригентом же цього оркестру, координуючим дії всіх музикантів, в ньому задіяних, може бути лише об'єднуючий всіх нас розум людини добродіяльної.

Ми не маємо воювати проти людей — навіть дурних і підлих.

Ми маємо воювати за людей.

Це — єдина війна, гідна того, щоб її вести: війна проти дурості й підлоти, ракові клітини яких можуть з'являтися в кожного з нас, і якщо з ними не вести непримиренну боротьбу, розповсюдження цих клітин може набути в нас характеру метастазу.

Ми — це Люди Розумні Добродіяльні.

Бути саме такими — це не наше право, й не наш обов'язок, а вияв і прояв нашої родової ознаки, нашого життєвого призначення, нашої визначальної властивості. Це — наша **«якість як сутнісна визначеність»** [18; с. 169].

Усі ми належимо до одного й того ж роду-племені, що гордо йменує себе Homo Sapiens, і кожен з нас народжується для одного й того ж: бути щасливим самому й нести щастя іншим людям.

Вже через це маємо шукати «точки дотику», **спільні** точки опори, на яких нам належить будувати **спільний** дім нашої **спільної** долі, адже з часу появи на світ «Основ нової науки про **спільну** природу націй», що належать перу «батька» філософії Історії Джамбатіста Віко, став усвідомленим безперечний факт: людство є єдність, пов'язана **спільною** долею. Що ж до самої долі, то, як було сказано ще за дві з половиною тисячі років до нашого тривожного й буремного часу й за тисячі кілометрів від Європи на завжди невідомим автором «Рігведи» («Мандала I») в його зверненні до кожного з нас, «та, дійсно щаслива доля, що знаходиться за межами заздрощів, була вкладена в твої руки» [74; с. 28].

Шукати «точки опори» для розбудови гідної **нас — людства** споруди нашої спільної долі — це не тільки й не стільки наше право, скільки наш прямий обов'язок, адже у все більш щільному світі,

яким є наша — за назвою однойменного твору Антуана де Сент-Екзюпері — «Планета людей», в нас не залишається іншої альтернативи. Будь-який інший шлях буде в кінцевому підсумку зводитись до запозиченого Людовіком XV-м у його фаворитки маркізи Помпадур гасла: «Après nous le déluge», — «Після нас — хоч потоп». Якщо ж жити й діяти саме за цим гаслом, то потоп нас обов'язково спіткає. В тому, чи — в іншому втіленні, але — неодмінно.

Історії людства відомі спроби пошуку таких світоглядних «точок опори», які б об'єднували представників різних культур, носіїв і виразників різних типів світогляду.

Першою такою спробою, принаймні, з тих, про які залишились письмові свідчення, слід вважати **маніхейство**. Сам цей термін походить від імені засновника **релігії світла** — Мані (216-й рік, м. Мардік, Південна Месопотамія — 276-й рік, м. Гунді-Шапур, Хузистан), який проголосив своїм гаслом «бити в барабани безсмертя в темряві цього світу». Походив Мані зі знатного іранського роду Камсаракан і вчився в знаменитих гностиків — едеського ересіарха Бардесана й антохійського — Саторніла.

Серед тих семи книг, що були написані Мані («Живе євангеліє», «Скарби життя», «Книга таємниць», «Епістоли», «Книга гігантів», «Шапуракан», «Кефалея»), остання займає особливе місце, оскільки вона стала квінтесенцією теософських і філософських поглядів засновника **релігії світла**.

Суть запропонованої Мані програми запровадження **релігії світла**, що фактично стала відповідною ідеологією, полягала в тому, щоб **створити синтез** самих популярних релігій, якими на той час були

християнство й іудаїзм як форми монотеїзму, й буддизм і зороастризм (переважно, зерваністського ухилу) як вияви й прояви політеїзму, й, керуючись цим **синтетичним світоглядом**, йти всім разом до Світла Розуму й Добра.

Така ідеологія спершу була не тільки прихильно сприйнята тодішнім правителем Ірану — царем Арташиром, а й отримала потужну підтримку на державному рівні, оскільки в такій неспокійній — багатонаціональній і багатоконфесійній країні, якою у той час був Іран, конче потрібна була об'єднувальна ідея, яка б сприяла загальному примиренню й стабілізації соціальної й політичної ситуації в державі. Однак тільки-но позиції правителя в країні зміцнились, як Мані був жорстко страчений.

Теж саме відбулося й з його послідовниками по всьому ареалу розповсюдження маніхейства: від китайського Туркестану і Індії на сході до Піренейського півострова на заході. В Вірменії страчували павліканів (від імені Павла Самосатського, сина полум'яної пропагандистки маніхейства — Калініні), в Болгарії — богомилів, у французьких Провансі й Лангедоку та в іспанському Арагоні — альбігойців. Відповідні укази підписувалися римськими імператорами, починаючи від Костянтина Великого і закінчуючи Юстиніаном II-м. Маніхеїв знищували доти, доки не було страчено останніх представників цієї ідейної течії скрізь і усюди, де тільки їх знаходила світська, або ж церковна влада: чи то в християнській Сирії, чи то в іудейському Іерусалімі, чи то в буддійському Уйгурському ханстві.

Маніхеї хотіли стати синтезом різних культур і різних світоглядів, а стали спільною жер-

твою.

Ніхто з владних апологетів культур і світоглядів не хотів поступатись не стільки принципами, скільки монополією на ідеологію й, відповідно, на владу.

З часів Костянтина Великого на теренах Західної й Центральної Європи почали відбуватися процеси монополізації духовного виробництва й закріплення «ексклюзивного права» на ідеологію за однією структурою — соціальною інституцією папства. Як пишуть автори монографії «Philosophy. The Power of Ideas», виданої в Великій Британії, Канаді й Сполучених Штатах Америки, Brooke Noel Moore and Kenneth Brudner, в епоху Середньовіччя «the light of reason was all but extinguished in Europe, and only a few candles flickered in the night» [93; p. 68] («світло розуму затьмарилося в Європі, й лише окремі свічки миготіли в темряві ночі»). Цю епоху автори означеної монографії, що вже витримала по три видання в кожній з названих трьох країн, визначаються як «These Dark Ages», тобто, «ці темні часи».

Справжній ідейний прорив крізь «темряву ночі» застиглої в часі думки було зроблено на початку XVI-го ст. двома мислителями, незалежно одним від другого: Еразмом Роттердамським і Мартіном Лютером. Обоє вони, спираючись на ретельне вивчення достеменних текстів Біблії, створили свої власні її переклади: перший — на латинь, другий — на німецьку. Виявилось, що до того часу офіційно презентований і поширюваний як єдино достовірний текст Біблії — **вulgata**, не є насправді автентичним.

Відтоді відновився пошук ідейних засад такого світогляду, який був би неупередженим і спрямованим на пошук істини, не затьмареної й не спотворе-

ної будь-чийми кон'юнктурними уподобаннями.

Зокрема, в епоху Ренесансу проявилось відродження інтересу до філософських першоджерел **двох** відомих ще з часів ранньої античності, альтернативних **шляхів світогляду**, яких і досі прийнято називати «лінією Демокрита» й «лінією Платона» [52; с. 1 — 256].

Вже за часів Просвітництва, а саме — в 1702-му році ці дві «лінії» Готфрід Вільгельм Лейбніц спочатку назвав «гіпотезами» «Епікура й Платона» й тут же, найменувавши першу з них «матеріалізмом», а другу — «ідеалізмом», висунув свою власну **ідею об'єднання всього найкращого**, що міститься в кожній з них: «Все, що є хорошого в гіпотезах Епікура й Платона — найвидатнішого матеріаліста й найвидатнішого ідеаліста об'єднується тут, тобто в доктрині наперед встановленої гармонії» [48; с. 332].

Ця, розроблена Лейбніцем, доктрина стала черговою ланкою в ланцюгу здійснюваних філософами різних епох численних спроб подолати **найсуттєвіші вади**, притаманні кожній з двох стрижневих світоглядних «ліній», чи «гіпотез»: матеріалізму й ідеалізму. Для «лінії Демокрита» («гіпотези Епікура») такою вадою є, насамперед, неможливість **показати на практиці** дві «речі»: по-перше — як без втручання надприродної сили створити з неживого живе; по-друге — як з живої, але — нерозумної мавпи створити живу ж, але — розумну людину.

Щодо проблеми «живе — неживе», то людство вже навчилось її вирішувати. Наполовину. Ми вже сьогодні досягли вершин досконалості в перетворенні живого в неживе, чого аж ніяк не можна сказати про перетворення неживого в живе. Так, безумовно,

ми вже сьогодні достеменно знаємо, як саме зв'язані у ланцюг атоми вуглецю, водню, кисню, азоту й фосфору у молекулі будь-якої з двадцяти амінокислот, що складають основу будь-якої нуклеїнової кислоти (тобто — білка, тобто — того, з чого складається все живе, принаймні, на планеті Земля), в тому числі — дезоксірибонуклеїнової (тобто — ДНК як носія генної спадковості). Але, незважаючи на наявність такого знання, нікому, ніде й ніколи не вдалося (поки що?) синтезувати жодну **живу** молекулу, жодну з таких, які становлять собою **живі** молекули **живого** білка, оскільки **в живій** молекулі **окрім лінійних зв'язків**, які існують між атомами (за моделлю: є сусідній зліва й є сусідній справа), необхідно присутні ще й однозначно визначені **нелінійні зв'язки** (за схемою: сусіда згори і зліва; знизу й справа, і т. ін.). Тобто, в будь-якій живій молекулі живого організму ланцюг атомів **згорнутий** в т. зв. біологічну глобулу (відкривши цей дивовижний феномен, двічі лауреат Нобелівської премії Лайнус Полінг назвав його фолдінгом), і тільки в такому вигляді цей ланцюг стає тим, що є **живим**.

Розгорнути глобулу в лінійну структуру не становить собою ніяких труднощів: достатньо дещо змінити температуру, тиск, хімічний склад оточуючого середовища, або ж, наприклад, рівень радіації, як глобула розгорнеться в лінійний ланцюг атомів. Навжди. Цей процес — незворотній.

Згорнути ж у потрібну глобулу лінійний ланцюг атомів, розташованих у ньому в послідовності, ідентичній тій, що існує в будь-якій з відомих молекул живого ніде, ніколи й нікому не вдавалося й не вдається (поки що?). В живій природі тільки-но ланцюг

атомів, з яких складається молекула будь-якого з відомих білків, добудовується до останнього необхідного елемента, фолдінг неодмінно відбувається на протязі лічених мікросекунд. Всі ж спроби штучного відтворення цього процесу в лабораторних умовах залишаються (поки що?) марними.

Доти ж, доки цей процес залишатиметься нездійсненим, не може навіть йти мова про те, що, як це написано у відповідній статті Великої Радянської Енциклопедії, «матеріалістичне рішення (основного питання філософії — прим. авт.) підтверджується історією науки, а також розвитком людської практики».

Стосовно ж проблеми створення на практиці живого розумного з живого нерозумного ситуація аналогічна.

Універсальне гасло маргінально-люмпенізованої «маси»: «Panem et circenses!», — «Хліба й видовищ!», яке — за Олександром Голенковим можна інтерпретувати як «Жерти й ржати!» — було не тільки відоме правителям ще з часів Давнього Риму, але й широко використовувався ними.

В ідеальному для правителів варіанті підлеглий народ має бути перетворений у «масу», що складатиметься з біологічних «фрагментів», які лише анатомо-морфологічно й фізіологічно нагадуватимуть представників роду Людина Розумна, за суттю ж своєю кожен із них має бути не homo sapiens, а homo guminalis, тобто «людина жууча». Ця істота має бути виключно функціональною, тобто, виконувати все, що від неї вимагають ті, хто себе називає елітою: жувати; купувати; працювати; й голосувати — те й так, що й як це потрібно «еліті».

Сьогодні ми як людство досягли досі небачених «успіхів» у перетворенні потенційно розумного в актуально нерозумне, застосовуючи для цього **практично необмежено потужний ресурс засобів масової інформації як інструменту тотальної дебілізації** споживача медійного продукту.

Якщо, згідно відомому прислів'ю, «полковник Семяель Кольт зробив людей рівними» — на рівні поясу, на якому носили кобуру з револьвером, то **генералісимус на ім'я ЗМІ опустив рівень людської рівності значно нижче рівня людської гідності** («сексуальний маніяк згвалтував й розітнув п'ятирічну дівчинку ; курс американського долара по відношенню до євро знизився на пів-відсотка ; п'ятдесятирічна телезірка Ellen DeGeneres оголосила про свій намір вступити в законний шлюб з тридцятирічною кіноактрисою Portia de Rossi», — з анонсу новин під час prime — time від 19-го травня 2008-го року).

Інструментом такого «опускання» може служити широкий спектр засобів: від **коми як знаку рівності** (див. наведений приклад), й — до порядку викладення фактів (наприклад, щодо наслідків трагедії в Нью-Орлеані: **спочатку** — збитки, обраховані в **мільярдах** американських доларів, а лише **потім** — людські втрати — в **сотнях** загиблих людей).

Кому й навіщо таке «опускання» потрібно — відповідь на це питання дав ще дві з половиною тисячі років тому Лао-цзи: «Трудно керувати народом, який багато знає й багато **розуміє**» [29; с. 320]. Відповідно, тим народом, який — навпаки — легко. Зробити з цього цілком визначений висновок — ще легше.

Іншим способом «опускання» **Людини Розумної**

до рівня «одномірної людини» (за назвою однойменного твору Герберта Маркузе — «The One-Dimensional Man. Studies in Ideology of Advanced Industrial Society») є **підіймання її до «зіяючих висот»** [37; с. 1 — 314] **«ідейності»**. Точно, як в романі американської письменниці Бел Кауфман «Вгору по східцях, що ведуть униз» («Up the Down Staircase»), тільки — навпаки: **вниз по східцях, що ведуть угору**.

«Ave Caesar! Morituri te salutant!» — «Хай живе Цезар (імператор, лідер, «вождь народів», «дуче», «фюрер»)! Ті, хто йдуть на смерть, вітають тебе!». І — йшли. І — йдуть. Ім'я їм — легіон (армія, народ — «народ і армія — єдині», нація).

Цим **способом одурманення** Людини Розумної експлуатується вже не примітивний потяг («Жерти й ржати!»), а благородні почуття: честь; гідність; відданість ідеалам, й — високі достоїнства: мужність; стійкість; героїзм; здатність до жертвності, й, навіть — до самопожертви заради Ідеалу. Як сказано в «Mein Kampf», «відданість, вірність, готовність до самопожертви, вміння мовчати — ось ті добродійності, які потрібні великому народові» [25; с. 151].

Достатньо Цезарю (імператорові, «лідеру», «вождю народів», «дуче», «фюреру») переконати людей в тому що саме він, Цезар (див. вище) і є той самий, втілений в його особі, людський Ідеал, щоб трансформувати розум Людини Розумної в її сліпу віру в необхідність йти за вказівками, того, хто уособлює в собі людський Ідеал, йти до «переможного кінця», навіть, якщо переможеними при цьому стануть Розум і Людність.

Дві вищерозглянуті «технології» перетворення

потенційно розумної людини в актуально нерозумну (або — в *тварину жуючу*, або ж — в *істоту, наскрізь заідеологізовану*) лише на поверховий погляд здаються абсолютно протилежними (одна — «понижуюча» людину до найнижчого щабля бездуховності, друга — «підвищуюча» її до «абсолютної вершини» духовності). Насправді ж обидві вони є лише певними модифікаціями **одного й того ж самого** (знову-таки, згадаємо Паскаля з його «Les extremités se touchent...» — («Крайності збігаються...») **процесу: повного блокування розуму** людини, потенційно розумної, при одночасному відкритті «шлюзів» для мутного потоку потворних «муляжів», підробок і «протезів» розуму — від «жуйки для мозку», зліпленої на замовлення проголошувальників гасла «Жерти і ржати!», й — до фанатизму (від франц. fanatisme, від лат. fanaticus — несамовитий, шалений, що, за визначенням, є **безумною й бездумною** одержимістю певними ідеями, поєднаною з войовничістю й агресивністю по відношенню до будь-яких інших ідей, їхніх носіїв і виразників).

За своїм змістом **фанатизм** поділяється на: релігійний; расовий; національний; кастовий; класовий; клановий, тощо, а за своєю суттю становить одне й те ж саме — **повне підпорядкування розуму певній схемі, закладеній відповідними ідеологічними установками.**

Дві псевдо-протилежних «технології» блокування розуму людей становлять собою утворення, що за своєю суттю може кваліфікуватись на мові юриспруденції виключно як результат діяльності злочинного угруповання з метою скоєння особливо тяжкого злочину проти людства: навмисної дебілізації Люди-

ни Розумної.

Таким чином, мусимо констатувати: завдяки застосуванню певних технологій сьогодні вже досягнуто досі небачених вершин досконалості в «справі» перетворення потенційно розумної людини в актуально нерозумне утворення. Тобто, робити з людини мавпу вже навчилися. Навпаки — ніяк.

Продемонструвати всьому розумному світові, як — згідно з відомою концепцією Чарлза Дарвіна — з нерозумної мавпи зробити розумну людину не вдалося (поки що?), нікому, ніде й ніколи.

Доти ж, доки на практиці не буде створене живе з неживого й живе розумне з живого нерозумного, матеріалізм, висловлюючись мовою неупередженої науки, буде залишатись не більш, ніж гіпотезою.

Що ж до «лінії Платона», продовженої в історичному просторі, то каменем спотикання для неї стала неспроможність відповісти на цілком природне питання: як із **ніщо** можна створити **дещо**, — питання, стрижневого настільки, що без відповіді на нього не можна раціонально обґрунтувати жодну доктрину послідовного ідеалізму.

Так, зокрема, неспроможність надати раціонально обґрунтовану відповідь на це питання в контексті Біблії призвело до того, що культурою, побудованою на традиціях античності, християнству було відмовлено у праві на сприйняття його у якості самодостатнього світобачення.

В свою чергу, після набуття в Римській імперії християнством реальної сили (ідеологічної, політичної, юридичної), культурі античності — майже в усіх її проявах — було відмовлено у праві на подальше її існування: включно з руйнуванням пам'ятни-